

MEĐUNARODNO IZVJEŠĆE O STANJU VJERSKIH SLOBODA U HRVATSKOJ ZA 2018. GODINU

Izvršni sažetak

Ustavom se jamči sloboda mišljenja i izražavanja vjere te zabranjuje poticanje mržnje na osnovi vjere. Sve vjerske zajednice uživaju istu zakonsku zaštitu i mogu slobodno izražavati vjeru, propovijedati, posjedovati imovinu i uvoziti vjersku literaturu. Vlada ima pisane ugovore s Rimokatoličkom crkvom koji omogućuju državnu financijsku potporu te porezne i druge povlastice. Ostale 53 registrirane vjerske zajednice koje imaju ugovore s državom dobivaju jednake povlastice, dok ih registrirane vjerske zajednice bez takvih ugovora i neregistrirane vjerske zajednice ne dobivaju. Nevladine organizacije (NVO-i) i međunarodne organizacije izvještavale su o slučajevima u kojima je granična policija postupala prema migrantima na način koji nije bio u skladu s njihovim vjerskim uvjerenjima. Vlada je takva izvješća opovrgnula. Ured pučke pravobraniteljice koji se bavi ljudskim pravima objavio je da su neke zdravstvene ustanove odbile operirati pripadnike Jehovinih svjedoka koji su iz vjerskih razloga odbili primiti transfuzije krvi, unatoč tome što je pučka pravobraniteljica izdala preporuku da javne bolnice pružaju zdravstvenu skrb u takvim slučajevima. Vođe židovskih zajednica izjavili su da Vlada nije poduzela konkretne mjere za povrat privatne ili javne imovine koja je Židovima oduzeta tijekom holokausta. Promatrači su ustvrdili da Vlada nije postigla značajniji napredak u tom pogledu protekle godine. Ateističke i židovske organizacije izjavile su da je u javnim školama dolazilo do diskriminacije djece koja nisu katoličke vjere. Viši državni dužnosnici prisustvovali su godišnjoj komemoraciji za žrtve koncentracijskog logora u Jasenovcu iz Drugog svjetskog rata. Srpski (uglavnom pravoslavni) i židovski vođe bojkotirali su komemoraciju treću godinu zaredom, pri čemu su potonji tvrdili da Vlada nije poduzela odgovarajuće mjere protiv antisemitizma. Vođe Islamske zajednice izvijestili su o općenito dobrim odnosima s Vladom.

Vođe židovskih zajednica i dalje su ukazivali na revizionizam u pogledu holokausta i javne upotrebe ustaških simbola i slogana (pronacističkog režima iz doba Drugog svjetskog rata). Vijeće Europe i hrvatska pučka pravobraniteljica izvijestili su da je došlo do porasta vjerske netolerancije, posebice na internetu. U izvješću pučke pravobraniteljice navedeno je da se u komentarima na raznim mrežnim portalima optuživalo Židove za podrivanje demokracije, slobode i financijskih institucija.

Veleposlanstvo SAD-a nastavilo je poticati Vladu na povrat imovine oduzete tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, posebno od židovske zajednice tijekom

HRVATSKA

holokausta, i zagovaralo je izmjene postojećeg zakonodavstva kojima bi se omogućio povrat i naknada štete s izmijenjenim rokom za nove zahtjeve.

Veleposlanstvo je sponzoriralo posjet dvaju nastavnika SAD-u u okviru programa razmjene u cilju edukacije o holokaustu, kao i posjet upravitelja Spomen-područja koncentracijskog logora Jasenovac SAD-u u sklopu programa za edukaciju o vodstvu.

Odjeljak 1. Vjerska demografija

Vlada SAD-a procjenjuje ukupan broj stanovnika Hrvatske na 4,3 milijuna (procjena iz srpnja 2018.). Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, 86,3 posto stanovnika čine katolici, 4,4 posto pripadnici Srpske pravoslavne crkve, a 1,5 posto muslimani. Gotovo 4 posto stanovništva izjasnilo se kao nereligiozne osobe ili ateisti. Među ostalim su vjerskim zajednicama Židovi, protestanti i druge kršćanske skupine. Prema Koordinaciji židovskih zajednica u Hrvatskoj, Židova je između 2000 i 2500.

Vjerska pripadnost usko je povezana s etničkim podrijetlom. Etnički Srbi uglavnom su pripadnici Srpske pravoslavne crkve i žive prvenstveno u gradovima i područjima koja graniče sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Većina pripadnika ostalih manjinskih vjerskih skupina živi u urbanim područjima.

Odjeljak II. Stanje poštovanja Vlade prema vjerskim slobodama

Pravni okvir

Hrvatskim ustavom jamče se jednaka prava neovisno o vjeri, kao i sloboda mišljenja i vjerskog izražavanja, a zabranjuje poticanje mržnje na osnovi vjere. Prema Ustavu, vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države. Mogu slobodno javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole i dobrotvorne ustanove te upravljati njima pod zaštitom i uz pomoć države.

Katolička crkva dobiva državnu financijsku potporu i druge povlastice utvrđene u četiri konkordata između Vlade i Svete Stolice. Tim se ugovorima omogućuje financiranje plaća i mirovina određenih vjerskih dužnosnika u vezi s vjerskim obrazovanjem kroz mirovinske i zdravstvene fondove kojima upravlja država. Tim se ugovorima utvrđuje i državno financiranje vjerskog obrazovanja u javnim školama.

Zakonom se definira pravni položaj vjerskih zajednica i određuje ispunjavanje

HRVATSKA

uvjeta za državno financiranje i porezne povlastice. Registrirane vjerske zajednice izuzete su od plaćanja poreza pri kupnji nekretnina, poreza na dobit / kapitalnu dobit i poreza na darovanja. Prema zakonu, vjerska zajednica koja je djelovala kao pravna osoba prije donošenja važećeg zakona za registraciju mora samo predati svoj naziv, mjesto sjedišta, informacije o službi osobe ovlaštene za njezino zastupanje te žig i pečat koji upotrebljava. Za registraciju u vidu vjerske zajednice, vjerska skupina bez prethodnog statusa pravne osobe mora imati najmanje 500 članova i biti registrirana kao udruga s najmanje tri člana i u trajanju od najmanje pet godina. Za registraciju u vidu vjerske zajednice, skupina predaje Ministarstvu uprave popis članova i dokumentaciju u kojoj se navode njezine djelatnosti i statut te opisuje njezina misija. Neregistrirane vjerske skupine mogu slobodno djelovati, ali bez poreznih povlastica. One mogu provoditi financijske transakcije kao pravne osobe. Ugovorom s državom kojim se registriranoj vjerskoj zajednici omogućuju uvjeti za daljnje primanje financijskih sredstava i povlastica definira se uloga i djelatnosti zajednice i omogućuje suradnja s Vladom u područjima zajedničkog interesa, poput obrazovanja, zdravstva i kulture.

U Hrvatskoj postoje 54 registrirane vjerske zajednice, uključujući Katoličku crkvu, Srpsku pravoslavnu crkvu, Bugarsku pravoslavnu crkvu, Kršćansku adventističku crkvu, Kristovu crkvu, Crkvu Božju, Hrvatsku starokatoličku crkvu, Evangeličku crkvu, Makedonsku pravoslavnu crkvu, Pentekostnu crkvu, Reformiranu kršćansku crkvu, Savez baptističkih crkava, Reformni pokret adventista sedmog dana, Crkvu Isusa Krista svetaca posljednjih dana, Savez Kristovih pentekostnih crkava, Koordinaciju židovskih općina u Hrvatskoj (krovna organizacija devet odvojenih židovskih zajednica), Židovsku općinu Virovitica, Bet Israel (židovsku zajednicu) i Islamsku zajednicu u Hrvatskoj. Uz Katoličku crkvu, još 19 vjerskih zajednica ima sklopljene ugovore s državom.

Država priznaje brakove sklopljene u obredu koji provode registrirane vjerske zajednice koje imaju sklopljene ugovore s državom, čime se uklanja potreba za sklapanjem braka u građanskom obredu. Za brakove sklopljene u obredu registriranih vjerskih zajednica koje nemaju sklopljene ugovore s državom ili neregistriranih vjerskih skupina potrebna je registracija u građanskom obliku.

Registrirane vjerske zajednice koje nemaju sklopljene ugovore s državom i neregistrirane vjerske skupine ne mogu provoditi vjersko obrazovanje u javnim školama i nemaju pristup državnim sredstvima za potporu vjerskim aktivnostima, uključujući humanitarni rad, savjetovanje, troškove izgradnje i plaće svećenstva. Međutim, mogu izražavati vjeru, propovijedati, posjedovati imovinu i uvoziti vjersku literaturu. Isključivo registrirane vjerske zajednice, bez obzira na to imaju

HRVATSKA

li ugovore s državom ili ne, mogu pružati duhovno savjetovanje u zatvorima, bolnicama i vojsci.

Javne škole moraju ponuditi vjeronauk, iako učenici mogu odlučiti ne pohađati ga bez navođenja konkretnih razloga. Katolički katekizam prevladavajući je vjerski tekst u upotrebi. I druge vjerske zajednice koje imaju ugovore s državom mogu ponuditi vjeronauk u školama ako imaju sedam ili više učenika te vjere. Vjerske zajednice koje ispunjavaju uvjete osiguravaju učitelje, a država isplaćuje njihove plaće. Privatne vjerske škole mogu dobiti državnu pomoć i pridržavaju se nacionalnog kurikula. Registrirane vjerske zajednice mogu imati vlastite škole, a neregistrirane vjerske zajednice ne smiju.

Obrazovanje o holokaustu obvezno je u sedmom i osmom razredu osnovne škole i tijekom svih četiriju godina srednjoškolskog obrazovanja.

Stranim državljanima čija je imovina zaplijenjena tijekom holokausta ili nakon njega zakonom nije jednoznačno dopušteno traženje naknade štete ili povrata imovine. Prema zakonu, zemlja iz koje dolazi podnositelj zahtjeva mora imati sklopljen bilateralni sporazum o povratu imovine s Hrvatskom, no takvi sporazumi trenutačno ne postoje. U sklopu dva sudska predmeta zaključeno je da takvi sporazumi nisu nužni, no zakon nije izmijenjen. Zakonom također nije dopuštena predaja novih zahtjeva u vezi s oduzetom imovinom, budući da je zakonski rok za te zahtjeve istekao 2003. g.

Kao povjerenica Sabora, pučka pravobraniteljica odgovorna je za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, uključujući i vjerske slobode. Pučka pravobraniteljica preispituje pritužbe građana povezane s radom državnih tijela, lokalne i regionalne samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima. Pučka pravobraniteljica može davati preporuke državnim tijelima u vezi s ljudskim pravima i slobodnim prakticiranjem vjere, ali nema ovlasti sama osigurati usvajanje tih preporuka.

Država je potpisnica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Vladine prakse

Prema podacima Ureda Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, Katolička je crkva tijekom godine dobila 288,2 milijuna kuna (45,67 milijuna USD) državnih sredstava za plaće, mirovine i druge svrhe, u usporedbi s 299,5 milijuna kuna (47,46 milijuna USD) u 2017. g. Vlada je osigurala financijska sredstva i za druge vjerske zajednice koje imaju sklopljene ugovore s državom. Dio toga temeljio se

Međunarodno izvješće o stanju vjerskih sloboda za 2018. godinu

Državno tajništvo Sjedinjenih Američkih Država • Ured za demokraciju, ljudska prava i rad

HRVATSKA

na njihovoj veličini, uz sredstva za potporu vjerskom obrazovanju u javnim školama, kao i upravljanje privatnim vjerskim školama. Vlada je tim skupinama dodijelila 21,4 milijuna kuna (3,39 milijuna USD).

Neke manjinske skupine izjavile su da Katolička crkva i dalje uživa poseban status u odnosu na druge vjerske zajednice, djelomično zbog ugovora s Vladom, a djelomično zbog svog kulturnog i političkog utjecaja kao većinska vjera.

Ateističke, židovske i srpske pravoslavne organizacije izvijestile su da iako je učenicima zakonom dozvoljeno da ne pohađaju vjeronauk, u praksi većina javnih škola ne nudi prihvatljive alternative katoličkom katekizmu. Također su rekle da javne škole nisu poduzele odgovarajuće mjere kako bi spriječile maltretiranje djece koja ne sudjeluju u nastavi vjeronauka. Mediji su izvještavali o nekoliko konkretnih slučajeva takvog maltretiranja tijekom godine. Ateističke skupine tvrdile su da su simboli katoličke vjere i dalje bili učestala pojava u državnim ustanovama poput sudova, zatvora i javnih bolnica. Tvrdile su da smatraju da takva praksa nije u skladu s Ustavom, u kojemu stoji da su vjerske zajednice odvojene od države. Sudovi dosad nisu odlučivali o tom pitanju.

NVO-i i međunarodne organizacije izvještavali su o incidentima u kojima je granična policija upotrebljavala pogrdne riječi u vezi s vjerom u interakcijama s migrantima i podvrgavala migrante situacijama koje su bile u suprotnosti s njihovim religijskim vrijednostima. Primjerice, jedan NVO izjavio je da je granična policija obavila pretres uz svlačenje odjeće jedne muslimanke u prisutnosti drugih muškaraca muslimana. Ministarstvo unutarnjih poslova opovrgnulo je takve navode.

Pučka pravobraniteljica objavila je da se Jehovini svjedoci neprestano suočavaju s preprekama u pogledu svog prava na zdravstvenu skrb u skladu sa svojim vjerskim uvjerenjima. Prema njezinim riječima, u 2017. godini, odnosno zadnjoj godini za koju su dostupni podaci, bila su 24 slučaja u kojima su državne zdravstvene ustanove odbile operirati pripadnike Jehovinih svjedoka koji su odbili transfuzije krvi zbog svojih vjerskih uvjerenja. Od ta 24 slučaja, 15 pacijenata naposljetku je ipak primilo odgovarajuću medicinsku skrb u privatnim bolnicama u zemlji. Zajednica Jehovinih svjedoka objavila je ponovno da je morala upotrijebiti vlastita financijska sredstva za slanje pacijenata u druge bolnice radi medicinskih zahvata, uključujući i bolnice u inozemstvu. U izvještaju pučke pravobraniteljice za 2017. godinu ponuđene su preporuke Ministarstvu zdravstva i Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava za poboljšanje bolničkih postupaka i politika u cilju pružanja odgovarajuće zdravstvene skrbi pacijentima u skladu s njihovim vjerskim

HRVATSKA

uvjerenjima.

U izvješću pravobraniteljice za 2017. navedeno je da se Židovi često suočavaju s govorom mržnje na internetu, prijetnjama i optužbama, primjerice da podrivaju hrvatsko društvo, demokraciju i financijske institucije, da bi Židovi trebali napustiti zemlju i da je istrjebljenje židovskog naroda tijekom Drugog svjetskog rata trebalo biti provedeno do kraja. Židovske skupine navele su da Vlada nije poduzela odgovarajuće mjere da spriječi ili kazni takav govor.

Nakon sastanka s premijerom Andrejom Plenkovićem u rujnu, muftija Aziz ef. Hasanović, predsjednik Islamske zajednice u Hrvatskoj, javno je opisao suradnju svoje zajednice s Vladom kao odličnu te kao pozitivan primjer drugim zemljama u Europi. Hasanović je kao primjer izdvojio svoju suradnju s Vladom u pružanju uputa vojnicima u vezi s vjerom i kulturom prije njihova slanja u muslimanske zemlje, posebice Afganistan. Muftija je također bio dio pratnje predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović prilikom državnih posjeta državama s većinskim muslimanskim stanovništvom.

Nakon sastanka s premijerom Plenkovićem u travnju, mitropolit Porfirije Perić, episkop Srpske pravoslavne crkve, javno je izjavio da je zadovoljan pravnim statusom svoje Crkve.

Dana 22. travnja Vlada je prisustvovala godišnjoj službenoj komemoraciji za žrtve ustaškog režima u koncentracijskom logoru u Jasenovcu iz Drugog svjetskog rata. Židovska zajednica, Srpsko narodno vijeće i Savez antifašističkih boraca i antifašista bojkotirali su službenu komemoraciju treću godinu zaredom te su održali vlastitu. Pripadnici židovskih skupina izjavili su da je bojkot nužan kako bi se osudilo ono što su nazvali izostankom odgovora Vlade na revizionizam holokausta i rješenja problema povrata imovine oduzete u doba holokausta. Promatrači su izjavili da Vlada nije postigla značajniji napredak u tom pogledu protekle godine.

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve izvijestili su da je Vlada riješila tri otvorena predmeta povrata imovine koji su se odnosili na raspad nekadašnje Jugoslavije, no nekoliko je drugih i dalje neriješeno.

Istoga dana kada je Vlada održala komemoraciju za žrtve logora u Jasenovcu te ponovno 6. svibnja, policija je spriječila članove izvanparlamentarne Autohtone – Hrvatske stranke prava (A-HSP), koja se u medijskim izvješćima i akademskim analizama opisuje kao krajnje desna stranka, od ulaska u Spomen-područje

HRVATSKA

Jasenovac gdje su namjeravali održati skup. Prije oba pokušaja, predsjednik A-HSP-a Dražen Keleminec poslao je poziv medijima putem interneta u koji je dodao ustaški pozdrav „Za Dom Spremni” iz doba Drugog svjetskog rata.

U lipnju je Spomen-područje Jasenovac dalo službenu izjavu u kojoj kritizira javnu televizijsku kuću HRT zbog emitiranja intervjua s Igorom Vukićem, autorom knjige u kojoj umanjuje zločine počinjene u Jasenovcu tijekom holokausta, koja je objavljena te godine. Predstavnici Spomen-područja naveli su da državna televizija koja se plaća novcem poreznih obveznika ne smije biti platforma za revizionizam holokausta.

Vođe židovske zajednice rekli su da su neki državni dužnosnici davali izjave u kojima su umanjivali ulogu države u holokaustu. Primjerice, istaknuli su problematičnu izjavu predsjednice Grabar-Kitarović koju je dala u Buenos Airesu u ožujku: „nakon Drugog svjetskog rata mnogi su Hrvati u Argentini pronašli slobodu u kojoj su mogli svjedočiti svoje domoljublje”, dodavši da su neki od Hrvata koji su se tamo naselili nakon rata bili ustaše u bijegu od progona zbog ratnih zločina.

Dana 28. veljače, posebno vijeće koje je imenovala Vlada u svrhu istrage upotrebe totalitarističkih simbola izdalo je neobvezujuću preporuku da se ozakoni ograničena upotreba takvih simbola u svečane i komemorativne svrhe. Mnoge su organizacije civilnog društva kritizirale takvu preporuku, smatrajući da bi se na taj način omogućila daljnja upotreba simbola iz doba ustaškog režima iz doba Drugog svjetskog rata među određenim skupinama veterana i nacionalističkih političkih organizacija koje umanjuju ulogu države u holokaustu.

Ured predsjednice i dalje je imao posebnog savjetnika za pitanja holokausta, koji je bio uključen u razvoj i provedbu projekata u vezi s vjerskim slobodama, uključujući filmski festival posvećen vjerskoj toleranciji i natječaj za odabir arhitekta za novi spomenik holokaustu u centru Zagreba.

Država je članica Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust.

Odjeljak III. Stanje poštovanja vjerskih sloboda u društvu

Vijeće Europe u svibnju je objavilo izvješće u kojemu se navodi da je u porastu vjerska nesnošljivost, uključujući proustaške grafite i govor putem interneta. Manjinske vjerske zajednice izvijestile su o povremenim slučajevima verbalnog zlostavljanja i fizičkog napada, uključujući na osobe u vjerskoj službi. Jedan NVO

HRVATSKA

tvrdio je da su u rujnu u Zagrebu nepoznati napadači pretukli volontere koji su uklanjali grafite svastika s jedne zgrade te su oni hospitalizirani, jedan s težim ozljedama. Iako je policija pokrenula istragu, volonteri su naposljetku odlučili da neće pokretati tužbu, navodeći da su zabrinuti zbog mogućih društvenih posljedica takvog postupka.

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve prijavili su manje incidenata i kaznenih djela usmjerenih protiv njih u odnosu na prethodnu godinu. Primjerice, prijavili su policiji dvije krađe (u odnosu na 10 u 2017.) imovine u vlasništvu Crkve. Predstavnici Srpske pravoslavne crkve također su prijavili učestale verbalne napade na mitropolita Perića na javnim prostorima u Zagrebu, no tvrde da Perić nije podnio prijavu policiju.

Odjeljak IV. Politika i angažman Vlade SAD-a

Veleposlanik SAD-a i osoblje Veleposlanstva redovito su razgovarali o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući status vjerskih manjina i postupanje prema njima, povrat imovine, antisemitizam i revizionizam holokausta, s predstavnicima Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva pravosuđa i Ministarstva kulture, pučkom pravobraniteljicom, saborskim zastupnicima i drugim dužnosnicima. Veleposlanstvo je također razgovaralo o vjerskim slobodama migranata i tražitelja azila s dužnosnicima Ministarstva unutarnjih poslova.

U ožujku su se veleposlanik, osoblje Veleposlanstva i posebni izaslanik SAD-a za pitanja holokausta susreli s ministrom pravosuđa, ministrom kulture, dužnosnicima iz Ministarstva vanjskih poslova, saborskim zastupnicima, vođama židovskih organizacija i panelom osoba koje su preživjele holokaust. Dužnosnici SAD-a poticali su Vladu na donošenje izmjena postojećeg zakonodavstva u cilju osiguranja povrata privatne i javne odnosno vjerske imovine oduzete tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega, uključujući odredbe kojima bi se nedvosmisleno dopustilo podnošenje zahtjeva strancima i ponovno otvorio rok za potencijalne nove zahtjeve. Angažman Veleposlanstva bio je usredotočen i na povrat židovske javne imovine poput kulturnih centara, sinagoga i groblja, kao i privatne imovine, te izradu procesa podnošenja zahtjeva za žrtve.

Dužnosnici Veleposlanstva razgovarali su o pitanjima vjerskih sloboda, uključujući slobodu izražavanja i nastojanja u borbi protiv diskriminacije, s nevladinim organizacijama poput Udruge za vjersku slobodu, Kuće ljudskih prava, Documente, Protagore i Zagreb Pridea, kao i predstavnicima katoličkih, srpskih pravoslavnih, protestantskih, židovskih, muslimanskih i drugih vjerskih skupina.

HRVATSKA

U suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja, Veleposlanstvo je ponovno financiralo edukaciju o holokaustu u SAD-u za dva srednjoškolska nastavnika, koji su kasnije primijenili naučeno u nastavi. Godišnji program organizirali su Državno tajništvo SAD-a, Udruga organizacija za holokaust iz New Yorka i Memorijalni muzej holokausta iz SAD-a. Program je i dalje bio usmjeren na nove obrazovne metode i tehnike, omogućio je razmjenu ideja i iskustava te pružio resurse i materijale za razrednu nastavu.

Veleposlanstvo je sponzoriralo sudjelovanje upravitelja Spomen-područja Jasenovac u programu u SAD-u koji je bio usmjeren na vjerske slobode i ljudska prava.

Veleposlanstvo je na društvenim mrežama objavljivalo razna pitanja u vezi s vjerskim slobodama, uključujući podršku za komemoraciju holokausta.